

Валентина Борисенко,
доктор історичних наук, професор,
завідувач Архівних наукових фондів
рукописів та фонозаписів
Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України

Очевидним є факт російської агресії на Сході України, водночас важко заперечити й те, що збройна агресія Росії спирається на певну частину зросійщеного населення Донбасу. Якщо поглянути на ситуацію, яка склалася у південно-східних областях України, то вона сьогодні є вкрай складною саме у ментальному плані. Асимільоване населення розгублене через свою невизначеність, невпевненість, зневіру як у самопроголошених так званих ДНР і ЛНР, так і в політиці влади Києва. Зрозуміло, що більшість місцевого населення Донеччину й

Луганщину незалежними республіками не вважає; пенсію хочуть отримувати подвійну — як українську, так і російську. Частина піддалася масованій пропаганді, про те, що це Америка нібито воює з Росією на Донбасі. Активно експлуатується думка, що бандерівці хочуть заставити усіх на Донбасі говорити українською мовою. Це часом смішно, а часом — сумно. Під впливом цих міфів екзальтоване жіноцтво перешкоджало українським воякам запобігти антидержавним діям проросійських бойовиків. Задум агресорів розпалити ворожнечу до усього українського не вдався повністю, бо патріотичні громадяни всієї України стали на її захист.

Ця трагічна сьогоднішня реальність готувалася дуже давно; готувалася ретельно і послідовно: вже з 1955—1956 років почала стрімко збільшуватися кількість російських шкіл в Україні і зменшуватися кількість українських спочатку у містах, а незабаром і у селах. На Сході і Півдні російські школи стали переважаючими. У тодішньому м. Сталіно (Донецьк) 98 % учнів навчалися у російських школах, в Харкові — 87 %, Одесі — 87 %, Горлівці — 91,3 %. І це при значно переважаючому тут українському населенню. У таких містах, як Жданів (Маріуполь), Торез, Комунарськ, Севастополь взагалі не було жодної української школи. Безкомпромісний і об'єктивний аналіз цих явищ здійснив свого часу академік НАН України, літературознавець Іван Дзюба. У своїй (раніше забороненій) праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?» автор зазначав: «Українські школи — і це вже стосується і міських, і сільських шкіл — зовсім не виховують національну гідність і національне почуття, не дають елементарного усвідомлення своєї національної приналежності та пов'язаних з цим обов'язків, не забезпечують наймінімальнішого знання рідної історії та рідної культури. Бо в більшості з них панує той самий дух вищості і “предпочтительности” російської культури та другорядності української як “доважка” до російської. Тож і не доводиться дивуватися з того, що випускники шкіл України переважно — цілковиті невігласи щодо україн-

ської культури» (Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? — Київ, 1998. — С. 153). Це була політика нищення української самототожності і жорстка політика асиміляції. Русифікації сприяла не лише система освіти, але й засоби масової інформації та видавнича справа, що призвело до колосального збільшення видань російською мовою. Це стосувалося і наукової продукції, бо з 1975 року було заборонено захищати дисертації національними мовами і посипалися статті, брошури, монографії російською.

Коли у 1960-х роках серед інтелігенції виник рух супротиву асиміляції українців, то почалися репресії, заслання, переслідування. Населення на Півдні і Сході ставало відчуженим від інтересів своєї Батьківщини. Після здобуття незалежності України, за що проголосувала більшість, п'ята колона активізувалася, намагаючись представити Україну головню як полінаціональну. Це при тому, що за переписом 2001 року українці в Україні склали 77,8 % від усього населення, що вказує на високу моноетнічність соціуму, у порівнянні з більшістю європейських держав. Під гаслами забезпечення прав національних меншин політики сусідньої держави продовжували через своїх лобістів в Україні втілювати мету денационалізації та асиміляції українців. З цього приводу цікаві відверті погляди колишнього впливового російського політика (у 1990-х роках був головою Держмайна Росії) Альфреда Коха, який у програмі «Свобода слова» 24 жовтня 2003 року заявив: «Я вам что хочу сказать, глубоко убежден, что интересы России не ограничиваются островом Тузла. Я считаю, что России (по праву, по факту), может быть дипломатически, как-то иначе, де-юре, но по факту должен принадлежать и Крым, и Херсон, и Николаев, и Одесса. И это наша стратегическая цель. Будет ли там развиваться украинский флаг или российский триколор, меня откровенно говоря, не интересует. Важно, чтобы по факту это были российские земли, которые учитывали наши интересы, и чтобы там присутствовал российский капитал, российские люди, российские

интересы. Для этого, дипломатические каналы уже исчерпаны. Остается один-единственный путь — это экономическая экспансия, это фактически скупка этих земель, скупка этой недвижимости, скупка этих заводов, скупка инфраструктуры и так далее...».

Ця цинічна відвертість продовжує втілюватися сьогодні у життя вже з боку чинних проросійських політиків в Україні. Не лише немає жодної підтримки розвитку української освіти, науки, культури, а навпаки — йде широкий наступ на всю гуманітарну сферу життєдіяльності. Прикриваючись лжереформами, начебто за європейськими стандартами, керівники від освіти й культури ліквідували такі спеціальності, як етнологія, фольклористика, мистецтвознавство; зменшили курси з історії України, зате збільшили зі всесвітньої історії та археології. І це тоді, як у більшості європейських країн, етнологія сьогодні продовжує розвиватися, відкриваються кафедри етнології не лише на історичних факультетах, але й на філософських. У дипломі випускникам вишів у Болгарії, зокрема, пишуть «історик-етнолог». У нас цього зробити вже не можна, бо зліквідували саму спеціальність «етнологія». І це у країні, яка вважається постколоніальною, постгеноцидною. Адже й правда: для чого українцям знання з етнічної історії? Не дай, Боже, ще пробудиться національна пам'ять і свідомість!

Про засоби масової інформації вже й говорити немає сенсу. Бо незброєним оком видно, що немає україномовних газет, але щоденно тисячними тиражами безкоштовно роздаються російськомовні, зокрема відверто антиукраїнські «Вести»; з усіх каналів телебачення майже зникла українська мова. Розважальні російськомовні шоу пронизані українофобією, відвертим глузуванням з української етнічності і культури, десакралізацією історичних діячів тощо. Такий наступ на все українське триває, здійснюються плани «дальновидних» російських політиків, які, разом зі зброєю, везуть на Донбас і російські підручники; випускають і поширюють журнал «Новоросія». Чи не пора вже вимагати від чинного уряду звер-

Круглий стіл

нути увагу на основну гуманітарну проблему — дерусифікацію населення України, яка не менш важлива, аніж економіка. Слід, нарешті, цьому покласти край.